

Studiedag Documentatiecentrum Vlaams-Brabant en Rijksarchief Leuven

*Van heirbanen tot steenwegen. Het wegennet in Vlaams-Brabant
in archeologisch en historisch perspectief*

Zaterdag 6 juni 2026 | Vaartstraat 24, 3000 Leuven

Leiden alle heerwegen naar Rome? Hoe archeologie en historische.
Geografie helpen om het Romeinse wegennet te lezen.

Walter Sevenants, Triharch Onderzoek & Advies

SAMENVATTING

Het Romeinse wegennet in onze streken spreekt sterk tot de verbeelding, maar is tegelijk omgeven door hardnekkige misvattingen. Deze lezing wil deze misvattingen rechtzetten, maar ook aantonen dat het onderzoek naar Romeinse wegen nog steeds zinvol en boeiend is, zeker voor lokale onderzoekers.

De studie van het Romeinse wegennet is de voorbije twee eeuwen sterk geëvolueerd. In de 19de en vroege 20ste eeuw reconstrueerde men wegen vooral op basis van indirecte bronnen, zoals antieke teksten, oude kaarten, plaatsnamen, rechtlijnige wegen en toen gekende Romeinse vindplaatsen. Jozef Mertens bracht hierin vanaf het midden van de 20ste eeuw verandering, onder meer door gebruik van luchtfoto's, topografische analyse, boringen en gravend onderzoek. Sinds de Malta-archeologie beschikken we echter over veel meer archeologische wegvindplaatsen. Daardoor verschuift de onderzoeksaanpak. Ook de toepasbare methoden en technieken zijn sterk geëvolueerd.

Een goed begrip van het Romeinse wegennet vereist een duidelijke terminologie. Zo maken we het onderscheid tussen een route en een tracé. Ook het onderscheid tussen primaire, secundaire en tertiaire Romeinse wegen is essentieel.

Om Romeinse wegen te kunnen herkennen, moet men eerst weten hoe een Romeinse weg er in onze contreien uitzag. Het klassieke beeld van de geplaveide Romeinse heirbaan is voor onze streken een groot misverstand. Materiële aanwijzingen zijn de aanwezigheid van karrensporen, grachten, rijbaanlichamen en de gebruikte materialen. Wegen op maaiveldniveau, in ophoging of in uitgraving laten andere sporen na in het landschap.

Omdat veel materiële kenmerken zonder opgraving niet zichtbaar zijn, moeten we zoeken naar aanwijzingen in het landschap. De ligging van Romeinse wegen werd bepaald door menselijke factoren, zoals rechtlijnigheid en bestaande nederzettingen. Maar ook door fysisch-geografische factoren zoals hoogteligging, waterscheidingen, valleien, oversteekplaatsen, hellingsgraad en natte gebieden. Statistische analyse wijst erop dat rechtlijnigheid, hoogteligging, terreinruwheid en drainage belangrijke factoren zijn bij de ligging van vastgestelde Romeinse wegdelen.

Het primaire wegennet doorheen Vlaanderen is goed gekend uit antieke bronnen. Voor het secundaire wegennet ontbreken deze voor Vlaams-Brabant. Daarom is een andere methode nodig: modellering op basis van centrale en speciale plaatsen, archeologisch vastgestelde wegdelen en landschappelijke factoren, gevolgd door lokale toetsing en vertaling naar mogelijke tracés. De route Elewijt–Tienen vormt daarbij een goede casus om te tonen hoe een gemodelleerde route lokaal vertaald kan worden naar een wegtracé en welke gevolgen dit heeft voor het begrip van het omliggend landschap in de Romeinse tijd.

Het Romeinse wegennet in Vlaams-Brabant is dus geen afgewerkte kaart, maar een onderzoeksveld waarbij grote delen van de provincie nog weinig onderzocht of moeilijk interpreteerbaar zijn. Lokale onderzoekers kunnen hieraan verhelpen door alle beschikbare archeologische, historische en fysisch-geografische informatie te verzamelen. Deze moeten wel kritisch geëvalueerd worden en op het terrein getoetst. Dergelijk onderzoek is ook mogelijk en zinvol in gemeenten waar ogenschijnlijk geen Romeinse hoofdweg doorliep. En laat het feit dat archeologische opgravingen strenger gereguleerd zijn geen hinderpaal zijn, maar een stimulans om via andere methoden en technieken ons doel te bereiken: de reconstructie van het landschap in de Romeinse tijd.

SELECTIEF HEURITSTISCH OVERZICHT VAN BRONSOORTEN EN PUBLICATIES VOOR ONDERZOEK NAAR HET ROMEINSE WEGNET IN VLAAMS-BRABANT

Dit overzicht is bedoeld als werkinstrument voor lokale historici en amateurarcheologen. Het geeft geen volledige bibliografie, maar een selectie van bronsoorten en publicaties waarmee men het Romeinse wegennet in Vlaams-Brabant kan onderzoeken.

1. Antieke & hedendaagse bronnen

- Chevallier, R. 1997. Les Voies Romaines.
[<https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k3321839s.texteImage>]
- De Graeve, J. & Mosselmans, J. 2004. De Romeinse landmeters en het Romeins wegennet. Hun instrumenten en methodes. [https://www.dbnl.org/tekst/_vla016200401_01/index.php]
- Nouwen, R. 2021. De Romeinse heerbaan. De oudste weg door de Lage Landen.
- Meulemeester, J.L. 2004. Langs Romeinse wegen met de Peutingerkaart. Enkele samenvattende beschouwingen over de Tabula Peutingeriana.
[https://www.dbnl.org/tekst/_vla016200401_01/index.php]
- Stuart, P. & De Grooth, M., 1987. Publicatie over het Itinerarium Antonini en de Peutingerkaart.
- Verdurmen I. 2018. Handleiding voor het inventariseren en waarderen van wegen met erfgoedwaarde, Handleiding agentschap Onroerend Erfgoed 20.
[<https://oar.onroenderfgoed.be/item/2559>]

2. Oudere reconstructies en algemene syntheses

- Mertens, J. 1955. Les routes romaines de la Belgique.
- Mertens, J. 1957. Les routes romaines en Belgique.
[<https://oar.onroerenderfgoed.be/item/5480/print>]
- Mertens, J. 1983. Quelques aspects chronologiques du réseau routier romain en Belgique.
- Meulemeester, J.L. 2004. Alle wegen leiden naar ... Romeinse wegen in Vlaanderen.
[https://www.dbnl.org/tekst/_vla016200401_01/]
- Rogge, M. 2004. Het wegennet van de Romeinen in Gallië en Germanië.
[https://www.dbnl.org/tekst/_vla016200401_01/]
- Rogge, M. & Sas, K. 2006. Quo Vadis? Het wegennet van de Romeinen, een verenigd Europa.
- Sevenants W., Boudry T. & Dondeyne S. 2021. Het Romeins wegennet in Vlaanderen. Een evaluatie op basis van archeologische wegvindplaatsen, SYNTAR 006.
[<https://oar.onroerenderfgoed.be/publicaties/SYNT/6/SYNT006-001.pdf>]
- Sitwell, N.H.H. 1981. Roman roads of Europe.
- Van Tilburg C. 2005. Romeins verkeer. Weggebruik en verkeersdruk in het Romeinse Rijk.
- Van Tilburg C. 2007. Traffic and congestion in the Roman empire.

3. Archeologische basisbronnen: CAI, archeologienota's, nota's, archeologierapporten en eindverslagen

- [Geo.onroerenderfgoed.be](https://geo.onroerenderfgoed.be)
- [Inventaris.onroerenderfgoed.be](https://inventaris.onroerenderfgoed.be)
- Lokale en regionale publicaties, onder meer in reeksen zoals Recent archeologisch onderzoek in Vlaams-Brabant, Romeinendag, Archeologie in Vlaanderen en Onderzoeksrapporten agentschap Onroerend Erfgoed.

4. GIS, DHM, metaaldetectie,...

- Bonnie R. 2009. Cadastres, misconceptions & Northern Gaul. A case study from the Belgian Hesbaye region. [<https://www.sidestone.com/openaccess/9789088900242.pdf>]
- Boudry, T. 2020. Geomorfologische context en bodemgesteldheid langs het Romeinse wegennet in Vlaanderen.
- Jansen I., Meylemans E., Brion M., Demerre I., Vandevorst K., Couck L., Gerçek S. & Fillet R. 2020. Metaaldetectie in Vlaanderen Historiek, Europese context en stand van zaken anno 2020, Onderzoeksrapporten agentschap Onroerend Erfgoed 152 [<https://oar.onroerenderfgoed.be/publicaties/OAOE/152/OAOE152-001.pdf>]
- Meylemans E., Bellefroid B. & De Bie M. 2025. Een herinventarisatie van archeologische en cultuurhistorische relictten in Meerdaalwoud en Mollendaalbos op basis van het Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, met de focus op prehistorie tot Romeinse periode, Onderzoeksrapporten Agentschap Onroerend Erfgoed 378 [<https://oar.onroerenderfgoed.be/publicaties/OAOE/378/OAOE378-001.pdf>]
- Meylemans E. & De Smedt P. (eds) 2019. De toepassing van geofysische prospectie methoden in de archeologie The use of geophysical prospection methods in archaeology, Onderzoeksrapporten agentschap Onroerend Erfgoed 118. [<https://oar.onroerenderfgoed.be/publicaties/OAOE/118/OAOE118-001.pdf>]
- Meylemans E. & Petermans T. 2017. Het gebruik van laseraltimetrische gegevens en het Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen in het kader van archeologisch en landschappelijk onderzoek. Enkele basisprincipes en richtlijnen, Handleiding agentschap Onroerend Erfgoed 17. [<https://oar.onroerenderfgoed.be/publicaties/HAOE/17/HAOE017-001.pdf>]
- Robert & Verdier 2014. Dynamique et résilience des réseaux routiers. [https://www.persee.fr/issue/sracf_1159-7151_2014_ant_52_1]
- Schneider, H.-C. 1982. Altstrassenforschung.
- Van Lanen e.a. 2015. Best travel options: Modelling Roman and early-medieval routes in the Netherlands using a multi-proxy approach.
- Verhoeven G., 2013. Drones: een nieuwe kijk op archeologische luchtfotografie, in Archeobrief. Methoden en technieken, 2013-1, p.16-21. [<https://spaces-cdn.owlstown.com/blobs/qac4g67oj4br2efsy9ml4vr7cttp>]
- Vermeulen Fr. & M Antrop 2001. Ancient lines in the landscape. A geo-archaeological study of protohistoric and Roman roads and field systems in Northwestern Gaul.
- Vion, E. 1989. L'analyse archéologique des réseaux routiers: une rupture méthodologique, des réponses nouvelles.